

Handreiking LVB voor regulier onderwijs (vo en mbo)

- HANDREIKING -

Auteurs

Lianne Bertling (Regioplan)
Maartje Timmermans (Regioplan)
Hendrien Kaal (Hogeschool Leiden)

Amsterdam, 27 mei 2019
Publicatienr. 18005

© 2019 Regioplan, project is uitgevoerd met subsidie van ZonMw binnen het programma Gewoon Bijzonder & Actieprogramma Verward Gedrag

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan. Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

<u>1 Wat is een licht verstandelijke beperking (LVB)?</u>	<u>1</u>
<u>2 Waar let je op in een gesprek met jongeren met een LVB?</u>	<u>2</u>
2.1 Verbale communicatie	2
2.2 Non-verbale communicatie	2
<u>3 Wat helpt in de omgang/bejegening?</u>	<u>4</u>
<u>4 LVB & schoolverzuim</u>	<u>6</u>

1 Wat is een licht verstandelijke beperking (LVB)?

Om te kunnen spreken van een licht verstandelijke beperking (LVB) moet sprake zijn van aanzienlijke beperkingen op twee gebieden:

1. Cognitief functioneren	2. Sociaal aanpassingsvermogen
Een IQ tussen de 50 en 85	Conceptuele vaardigheden: ▪ lezen, schrijven, rekenen, tijdsbegrip
	Sociale vaardigheden: ▪ denk aan communicatie, sociale omgang, emotieregulatie
	Praktische vaardigheden: ▪ denk aan omgaan met geld, plannen, op tijd komen

Een LVB is een levenslange beperking die is ontstaan voor het 18^e levensjaar. Jongeren met een LVB kunnen leren omgaan met hun beperking, maar vormen een kwetsbare groep en zullen altijd een zekere mate van ondersteuning nodig hebben. Er wordt soms wel gesproken van 'levenslange en levensbrede' ondersteuning.

In de praktijk grote diversiteit in problematiek!

- Taal- en begripszwakte, ook rekenen, geld ...
- Denken situatiegebonden, concreet, hier & nu
- Laag probleemoplossend vermogen
- Behoeftte aan structuur, herhaling
- Beperkte aandachtspanne, impulsiviteit
- Behoeftte erbij te horen
- Goedgelovigheid, naïviteit, beïnvloedbaar
- Problemen wat betreft praktische vaardigheden

Vaak hebben jongeren die moeite hebben op het gebied van taal en redeneren (verbaal IQ), ook moeite met inzicht, planning en uitvoering (performaal IQ). Jongeren met een LVB zijn verbaal vaak iets sterker dan performaal, hetgeen gemakkelijk leidt tot het overschatten van het begripsniveau van de jongere.

Herkenning lvb is moeilijk

- Ook voor professionals
- Geen uiterlijke kenmerken
- Verhullend gedrag en 'streetwise'

Waarom is herkenning van belang?

- Structurele overvraging door omgeving leidt tot faalervaringen, frustraties en probleemgedrag
- Onderscheid maken tussen 'niet kunnen' en 'niet willen'
- Handelen op LVB en niet (alleen) op de 'gedragsproblemen'
- In regulier onderwijs lang niet altijd tijdig zicht op leerlingen met een lvb

Ouders van jongeren met een LVB hebben vaker zelf ook te maken met beperkingen. De tips in hoofdstuk 2 en 3 van deze handreiking kunnen ook worden toegepast in contactmomenten met ouders met een (vermoedelijke) LVB.

2 Waar let je op in een gesprek met jongeren met een LVB?

2.1 Verbale communicatie

Gebruik eenvoudige taal

- Vermijd vakjargon en hele lange zinnen.
- Gebruik bij instructie telkens dezelfde woorden (als je spreekt over 'gevoelens', niet opeens het woord 'emoties' gebruiken).
- Let er wel op dat de communicatie niet te kinderachtig wordt: jongeren met een LVB vinden het net als iedereen belangrijk om serieus te worden genomen.

Eén boodschap tegelijk

Gebruik korte zinnen met niet meer dan één gerichte vraag, opdracht of boodschap. Bijvoorbeeld: 'Sla je boek open op bladzijde 6'. Wanneer de leerling dit gedaan heeft, vraag je de leerling 'de tekst te lezen bij opdracht 4 en te zeggen wanneer hij hiermee klaar is'. Daarna vraag je de leerling 'de eerste vraag bij de tekst te maken'.

Wees concreet

- Maak een vraag of boodschap zo concreet mogelijk. Vraag niet: 'wat wens jij voor de toekomst?' Maar: 'wat voor werk zou jij willen doen?'
- Vermijd spreekwoorden, uitdrukkingen, metaforen en cynisme. Dit wordt vaak letterlijk genomen en daardoor niet begrepen.

Check het begrip

- Laat een jongere met een LVB een vraag of boodschap in zijn of haar eigen woorden herhalen, om te controleren of die is begrepen. Vraag niet alleen of hij of zij het begrepen heeft: het antwoord is waarschijnlijk 'ja'.
- Verwacht niet dat een boodschap altijd direct en blijvend begrepen wordt. Door een minder goed functionerend geheugen is het vaak nodig om de boodschap later te herhalen.

Geef jongeren de tijd

Als iemand ons niet lijkt te begrijpen, zijn we geneigd om de vraag direct anders te formuleren. Doe dat niet te snel, maar geef jongeren met een LVB eerst de tijd om jouw vraag te verwerken en te beantwoorden.

Gebruik hulpmiddelen

Gebruik visuele hulpmiddelen (afbeeldingen/pictogrammen) om je vraag, opdracht of boodschap te verduidelijken. Let er wel op dat deze niet te kinderachtig zijn.

2.2 Non-verbale communicatie

Geef duidelijke signalen

- Besef dat jongeren met een LVB door een verstoorde informatieverwerking meer moeite hebben met het juist interpreteren van sociale signalen. Zorg dat de non-verbale en de verbale communicatie overeenkomen (dus niet serieus kijken als je iets grappigs wilt vertellen).
- Jongeren met een LVB hebben meer aandacht voor negatieve informatie en schatten de bedoelingen van anderen eerder negatief in. Houd er rekening mee dat een welwillende lach bijvoorbeeld al snel als uitlachen kan worden opgevat.

Voorkom misinterpretaties

Besef dat als een jongere met een LVB geen oogcontact maakt, dit niet betekent dat hij of zij niet naar je luistert. Wees je er verder van bewust dat als een jongere met een LVB naar je knikt gedurende een gesprek, dit niet per definitie betekent dat hij of zij je begrijpt.

Bronnen:

- Moonen, X., Boeschoten, J., Wissink, I., & Zweers, K. (2018). *LVB? Daar kun je wat mee! Handreiking voor het werken met kinderen met Licht Verstandelijke Beperkingen in het basisonderwijs en thuis*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.
  - Vrij, P. & Kaal, H. (2018). *Licht verstandelijke beperking en de jeugdreclassering. Een handreiking voor jeugdreclasseringswerkers over de begeleiding van delinquente jongeren met een LVB*. Leiden: Hogeschool Leiden.
-

3 Wat helpt in de omgang/bejegening?

Wees voorspelbaar

Jongeren met een LVB hebben een grote behoefte aan duidelijkheid en voorspelbaarheid. Wees transparant en consequent in je aanpak. Doe wat je zegt en zeg wat je doet.

Nodig uit tot vragen stellen

Nodig een jongere met een LVB nadrukkelijk uit om vragen te stellen en kom nog eens terug op een gesprek. Vaak zijn er nog onduidelijkheden of komt er bij het doen van navraag meer informatie naar boven.

Toon interesse

Neem de tijd om goed naar een jongere met een LVB te luisteren. Vraag door wanneer je niet (meteen) begrijpt wat hij of zij bedoelt. Het tonen van interesse, begrip en oprechte belangstelling vergroot de kans op een goede vertrouwensband, waardoor gesprekken beter verlopen.

Neem verhalen serieus

Jongeren met een LVB vertellen vaker een onsamenhangend verhaal en worden daardoor sneller niet serieus genomen. Voorkom dat klachten of andere meldingen te snel terzijde worden geschoven en achterhaal wat erachter zit. Op die manier toon je respect, iets waar jongeren met een LVB vaak meer gevoelig voor zijn.

Creëer rust

Jongeren met een LVB hebben vaak moeite om zich te concentreren. Kies daarom een rustige plek als je een gesprek wilt voeren. Zorg dat er niet teveel te zien of te horen is in de ruimte, zodat de jongere de aandacht erbij kan houden. Let er ook op dat de jongere niet kan worden afgeleid door zijn of haar mobiele telefoon.

Kies de juiste houding

Wees voorzichtig met boos worden, belerend doen en harde confrontaties aangaan. Neem ook een zo min mogelijk autoritaire of denigrerende houding aan en maak oogcontact met de persoon in kwestie. Jongeren met een LVB hebben vaak moeite met de confrontatie met halsstarrig en nors gedrag. Een vriendelijke en persoonlijke houding kan escalaties voorkomen. Laat je ook niet intimideren door brutaal gedrag.

Geef complimenten

Vanwege hun vaak lage zelfbeeld zijn jongeren met een LVB gevoeliger voor complimenten. Zorg voor positieve bekrachtiging door regelmatig te benoemen wat goed gaat.

Stel gerust

Stress is niet bevorderlijk voor een goed gesprek. Daarbij hebben jongeren met een LVB vaak last van faalangst en interpreteren ze informatie sneller negatief. Dit kan er tijdens een gesprek toe leiden dat zij zich bedreigd voelen. Probeer de dreiging zoveel mogelijk weg te nemen, bijvoorbeeld door een gesprek te beginnen met een neutraal, niet bedreigend onderwerp (voetbal, activiteiten, actualiteiten).

Wees alert op overvraging

Wanneer een jongere met een LVB tijdens een gesprek onrustig wordt, of juist in zichzelf gekeerd raakt, kan het zijn dat er teveel druk op hem of haar wordt uitgeoefend. Dit is niet alleen nadelig voor het welzijn van de jongere, maar ook voor de voortgang van het gesprek.

Sluit aan bij emotionele behoeften

Bij jongeren met een LVB lijkt het, gezien hun achterlopende sociaal-emotionele ontwikkeling, extra belangrijk om goed aan te sluiten bij hun emotionele behoeften, om zo frustratie en gedragsproblemen te voorkomen. Emotionele behoeften van een jongere met een LVB zijn vaak gelijk aan die van een kind van drie tot zeven jaar oud. Door hier passend mee om te gaan, bijvoorbeeld door ondersteuning te bieden in stressvolle situaties, zullen het contact en de omgang effectiever zijn.

Blijf uitleggen

Geef de jongere in kwestie niet alleen gedragsinstructies, maar vertel ook waarom. Het is van groot belang dat jongeren met een LVB begrijpen waarom welk gedrag in welke situatie gewenst is en wat het hen oplevert om in het vervolg dat gewenste gedrag te laten zien. Zo krijgen zij de kans om te leren waarom bepaald gedrag van hen wordt verwacht en waarom ander gedrag ongewenst is.

Bronnen:

- Moonen, X., Boeschoten, J., Wissink, I., & Zweers, K. (2018). *LVB? Daar kun je wat mee! Handreiking voor het werken met kinderen met Licht Verstandelijke Beperkingen in het basisonderwijs en thuis*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.
  - Vrij, P. & Kaal, H. (2018). *Licht verstandelijke beperking en de jeugdreclassering. Een handreiking voor jeugdreclasseringswerkers over de begeleiding van delinquente jongeren met een LVB*. Leiden: Hogeschool Leiden.
  - Interviews met de doelgroep en professionals in Proeftuin herkenning en begeleiding van jongeren met een LVB in de context van schoolverzuim.
-

4 LVB & schoolverzuim

Motieven voor verzuim kunnen variëren

- Vermijden van de schoolse situatie, gevoelens van angst of falen aan de ene kant of juist het opzoeken van de 'beloning' die volgt op verzuim, maar ook eenvoudigweg de moeite niet nemen om (op tijd) te komen. Als de lesstof te moeilijk/abstract is voor jongeren met een LVB, kan dit eraan bijdragen dat ze het nut van school niet inzien, omdat ze het niet begrijpen.
- Zicht op motieven voor verzuim of ervaren knelpunten om naar school te gaan kan helpen bij het vinden van een oplossing.

Betrek de leerling én het netwerk

- Betrek de leerling bij het bespreken van problemen en zoeken naar oplossingen. Dus: 'niet praten over, maar praten met'. Dit laat zien dat je de jongere serieus neemt en interesse hebt in zijn of haar behoeften. Jongeren met een LVB hebben er behoefte aan gezien en gehoord te worden zoals iedere andere jongere.
- Jongeren met een LVB hebben vaak al heel hun leven faalervaringen opgedaan. Probeer je constant te realiseren: wat betekent dit voor iemand? Draag uit dat het niet erg is om fouten te maken, stel vertrouwen in de leerling.
- Hulp van de personen uit het netwerk van de jongere is cruciaal. De mentor kan helpen dit netwerk in kaart te brengen – ook als dat een zwak netwerk is –, krachtbronnen te vinden in dat netwerk en het contact op een positieve manier te intensiveren.

Bied een vast aanspreekpunt

Jongeren met een LVB hebben meer ondersteuning nodig. Tegelijkertijd is er vaak meer wantrouwen naar hulp van buitenaf. Een vast persoon met wie een vertrouwensband kan worden opgebouwd is daarom belangrijk. Hier ligt een rol voor bijvoorbeeld de mentor.

Motiveer voor school en een passend toekomstperspectief

- Biedt hulp aan bij het vinden van motivatie voor school. Probeer de betrokkenheid van de leerling bij school te vergroten door hem/haar te laten meedenken op welke manier je hem/haar kunt aanspooren en motiveren. Maak duidelijke afspraken en treedt consequent op als de jongere zich hier niet aan houdt.
- Moedig de jongere aan, door te benoemen waar hij/zij wel goed in is.
- Een concreet toekomstperspectief zorgt voor intrinsieke motivatie voor school: het gevoel dat onderwijs op de lange termijn iets gaat opleveren. Voor jongeren met een LVB is dit lastig, omdat zij minder vaardigheden hebben om op lange termijn te plannen. Ga samen met de jongere na wat voor werk hij of zij later wil doen en of dit reëel en passend is. Maak de weg er naartoe behapbaar door kortetermijndoelen te stellen.

Zorg voor betrokkenheid op school

- Creëer verbondenheid tussen de leerling en de school. Zorg ervoor dat de leerling zich gezien en gehoord voelt.
- Zet actief in op het betrekken van ouders. Ouders van jongeren met een LVB hebben vaker zelf ook te maken met beperkingen. De tips in hoofdstuk 2 en 3 van deze handreiking kunnen ook worden toegepast in contactmomenten met ouders met een (vermoedelijke) LVB.
- Zorg voor een goede ondersteuningsstructuur, waarin problemen of ondersteuningsvragen van leerlingen tijdig worden gesignaleerd en op een passende manier worden aangepakt. Dit vereist een goede samenwerking tussen school, ouders en hulpverlening.
- Zorg voor een sluitende verzuimregistratie.
- Zorg voor een veilig schoolklimaat, waarin adequaat wordt opgetreden tegen pesten.

Bronnen:

- Baat, M. de, Messing, C. & Prins, D. (2014). *Wat werkt bij schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
  - Berends, I. & Diest, H. van (2014). *Schoolverzuim verklaard. Een overzicht van protectieve en risicofactoren.* Duivendrecht: PI Research.
  - Vrij, P. & Kaal, H. (2018). *Licht verstandelijke beperking en de jeugdreclassering. Een handreiking voor jeugdreclasseringswerkers over de begeleiding van delinquente jongeren met een LVB.* Leiden: Hogeschool Leiden.
  - Interviews met de doelgroep en professionals in Proeftuin herkenning en begeleiding van jongeren met een LVB in de context van schoolverzuim.
-

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl